

Markéta Nováková

Téma letošní výstavy a s ní spjatého vědeckého symposia, které se již tradičně pořádají v rámci Smetanovských dnů v Plzni, je velmi obsažné a patří k nejzávažnějším problémům novodobé kultury vůbec. Vztah člověka a přírody jak se odráží v novodobém výtvarném umění je mnohostranný a obsahuje několik různých hledisek. Proto se pořadatelé výstavy v zájmu přehlednosti rozhodli poukázat pouze na několik témat a motivů v malbě a kresbě a doplnit je ukázkami z oboru plastiky.

95-
102 Výstava je členěna do dvou velkých celků, z nichž první reprezentuje v chronologickém sledu čtyři závažné prvky krajinářského díla 19. a počátku 20. století, a druhý zobrazení člověka ve vztahu k přírodě: Prvním z těchto prvků je strom, který tradičně zaujímá jedno z nejzávažnějších míst ve světě zobrazování. Sledujeme jeho místo v rámci klasické komponované krajiny /Karel Postl, Antonín Mánes/, jeho osamostatnění a tematizování dané jednak důrazem akademické výuky na studium tvaru stromů a listoví-baumšlágu podle předlohových listů, jednak s tím spjatou fascinací tímto jedinečným přírodním útvarem /studie Antonína Mánesa, Josefa Mánesa, Adolfa Kosárka, přeneseně pak v lesních interiérech Julia Mařáka/. Jiné postavení zaujímá strom v typu intimní krajiny, kde dotváří celkovou atmosféru obrazu /Antonín Chittussi/. V otevřené krajině představitelů generace 90. let nabývá tematizovaný motiv osamocené stromu hodnoty symbolické /František Kaván/, podobně, i když v jiném kontextu, jako již u první generace romantiků. Druhým krajinným prvkem představeným na výstavě je hora, skála. Podobně jako strom zaujímá pevné místo například v tradiční komponované alpské krajině, tak charakteristické pro klasické 19. století, ale zároveň se osamostatňuje pro bohatství různých tvarů, které přitahovalo především malíře okruhu Hausnoferovy krajinářské školy. Také hora nabývá symbolického významu, často je spjata s pojmem vlasti /Antonín Mánes, Josef Mánes, později v novoromantickém pojetí Julia

Mařáka a jeho historických krajin/. Třetím krajinným prvkem je voda. Podobně jako v obou předcházejících okruzích sledujeme vývoj od romantických komponovaných krajin s vodopádem /August Piepenhagen, Josef Navrátil/, přes tematizující se motiv řeky, jezera a moře k velkým vodním plochám rybníků Antonína Chittussiho, v nichž je obsažena kvintesence dobového pojetí podoby domácí krajiny a nastoupena cesta k syntetizujícímu krajinnému zobrazení. Celá škála světelných reflexů se rozehrává v díle malířů 90. let /Antonín Slavíček, Antonín Hudeček/. Čtvrtým prvkem, který na výstavě sledujeme, je atmosféra, neoddělitelně spjatá s tématem světla. Sled obrazů zahajujeme pracemi Františka X. Procházky - díly ještě rokokové luminiscence - a příkladem jeho pozoruhodných preromantických nokturn. Zvláštní pozornost si zasluhují drobné atmosférické studie Antonína Mánesa, Josefa Mánesa a Adolfa Kosárka, v nichž se tento motiv osamostatňuje a poskytuje prostor pro fascinaci útvary mraků, barvami a světlem, stejně jako romantické tematizaci. Malířské postižení atmosféry expozičně vrcholí v monumentálních krajinách Františka Kavána a Antonína Slavíčka, v jejich vizi domácí krajiny s vysokým modrým nebem a bílými oblaky.

Druhý velký celek výstavy reprezentuje zobrazení člověka ve vztahu k přírodě, krajině. Zde je již samo téma dostatečně výmluvné - člověk pozorovatel, poutník, člověk účastnící se přírodních dějů svou prací, člověk jako součást přírody, příroda jako mýtus /Josef Navrátil, Josef Mánes, Adolf Kosárek, Karel Purkyně, Jakub Schikaneder, Max Švabinský, Jan Preisler, František Kupka, Vojtěch Preissig, František Bílek aj./.

Výstava zahrnuje i díla, jejichž prezentace není tak častá; namnoze práce studijního charakteru, což například umožňuje poukázat na zaujetí umělců určitých časových úseků jednotlivými motivy a tématy, na zaujetí, které se jim stalo společným východiskem.